

**Otázka:** Psychologie osobnosti - Pavel Říčan

**Předmět:** Základy společenských věd

**Přidal(a):** Daniela

Tato kniha se zabývá, jak už z názvu vyplývá, psychologií osobnosti. Tento obor přibližuje natolik srozumitelnými výrazy a popisy, že je tato četba vhodná i laické veřejnosti, která má alespoň trochu hlubší zájem o psychologii.

Psychologie osobnosti je jednou ze základních disciplín psychologie. Předmětem jejího zájmu jsou rozdíly mezi jednotlivci, ať už jde o jejich zájmy či povahové vlastnosti. Tato psychologická disciplína pomáhá lidem si uvědomit, kým vlastně jsou. To jim pak umožňuje lépe komunikovat se svým okolím i se sebou samým. Podstatnou částí knihy je i seznámení se s temperamentem člověka a jeho schopnostmi. Všechny tyto a další tematické okruhy vedou k lepšímu poznání člověka a jeho nitra.

Toto dílo Pavla Říčana dále seznamuje své čtenáře přímo s jednotlivými psychologickými metodami, které vedou k psychologickému výzkumu každá svou specifickou cestou. Porovnává jejich výhodu a nevýhodu stejně jako jejich přínosnost jak v obecném měřítku, tak i na konkrétních příkladech, kterých uvádí ve své knize mnoho. Tyto konkrétní situace slouží k lepšímu pochopení a k proložení jinak poměrně učebnicového zpracování textu. Též čtenáři sděluje podstatné informace o původu oněch metod.

Psychologie osobnosti od Pavla Říčana je strukturována do jednotlivých kapitol, které obsahují četné podkapitoly, jež také bývají mnohdy ještě členěny. Struktura je to velice členitá, avšak slouží k lepší orientaci v textu, který je tak rozdělen do sice kratších částí, avšak tematicky zcela jasných a stručných, než kdyby se v jedné kapitole prolínalo více, ač třeba si blízkých či souvisejících, témat. Kdyby témata této knihy nebyla takto rozdělena, bylo by dílo jistě o něco nepřehlednější a komplikovanější na čtení. Konkrétně je těch hlavních největších kapitol v mém postarším vydání osm, rozkládajících se na 308 stranách.

Tato kniha se mi četla velmi dobře díky tomu, že byla poměrně snadno srozumitelná a psaná pro mě čtivou formou. K lehkému pochopení myšlenek tohoto spisu mi také dost pomohl předchozí školní výklad, jež jsem absolvovala a díky němuž jsem už dopředu rozuměla některým termínům, které jsou v knize použity. Nejvíce mne zaujala část o vlivu dědičnosti a prostředí na rozvoj schopností člověka, která vysvětluje mimo jiné i rozdíl mezi zanedbanými a zaostávajícími dětmi, přičemž s těmi druhými se i dnes dá dosáhnout jen velmi nepatrného pokroku, jenž je možný pouze v mezích hranice jejich rozumových schopností. Mimo této kapitoly se mi také dobře četla část o temperamentu a konstituci, jež může s ním souviset. Tento úsek psychologie osobnosti je značně medializovaný, tudíž mi byl rovněž již předem poměrně dobře znám. Celkově nejhůře se mi četla asi část o psychologických metodách, jejichž popisy mi někdy trochu splývaly, avšak díky srozumitelnému popisu každé jednotlivé metody jsem v jejich vlastnostech vždy nakonec našla nějaký řád.

- OSOBNOST A MOTIVACE
- Motivy se všemožně prolínají a kombinují. Některé činy slouží více motivům = determinovaný čin
- odvozené motivy- např: pro lásku začneme sportovat...atp.
- motivace má veliký význam. Může díky ní vyniknout i průměrný člověk (svou snaživostí dosáhne cíle).

### **Vybrané problémy z teorie motivace**

„ Motivační síly, které vedou k jednání různého druhu, jsou pro nás jaksí samozřejmé. Víme o nich z introspekce a z pozorování druhých.“ (Říčan, s. 171)

- Dva introspektivně fyzikální homeostatické modely
1. Model nedostatku (vakua)- Vychází z pocitu prázdnoty a z pozorování jiných lidí, zvířat. Je to např: hlad, žízeň po vzdělání...
  2. Model vybití (přetlaku)- př: dítě se vydovádí, vybití vzteku → klid

- Agrese však při přílišné benevolenci může stoupat
- Motivační „perpetuum mobile“- tzv. automotivační činnost- děláme ji, protože chceme, užíváme si ji= odměna.
- Odvozování motivů a funkční autonomie- Cattell- motivační spleť= předpoklad základního počtu primárních, prolínajících se motivačních sil, z nichž plynou naše činy.
- Je to velké zjednodušení pro psychology a jejich práci. Je to podobné principu funkční autonomie od profesora G.W.Allporta
- neurotický komplex- př: dítě v bezvýhodné situaci je agresivní k sobě samému. Po zlepšení situace je však k sobě stále agresivní.
- Konflikt- nejvíce důležitý je konflikt mezi kladným a záporným motivem = láká nás to, i děsí → „kyvadlový pohyb“ = váhání...
- Motivační vrstvy- vlivem represe se některá přání přesunou do nevědomí... př: potlačovaná sexualita X morálka
- „ Důsledkem represe je konflikt mezi vědomou a nevědomou motivací.“ (tamtéž, s. 181)
- motiv běžně uspokojovaný- např: náš zájem- plavání...
- motiv dosud neuspokojený- tj. „platonická láska“, „povinný zájem“...
- motiv potlačený- Souvisí s tím špatné zapamatování, neboli potlačení a dále také psychogalvanická reakce= silný pokles kožního odporu
- Motivační stavy a motivační vlastnosti- aktuální působení motivačních sil- např: snaha zahnat hlad, pomoci chudému... = motivační stavy
- motivační vlastnosti- např: návyk, ctižádovost atp. Mají větší význam, určují prožívání a chování lidí.

- „ *Motivační vlastnosti jsou trvalé charakteristiky osobnosti, které podmiňují nebo přímo určují, jak často, jak silně a jakým způsobem se bude v prožívání a chování lidí uplatňovat ta či ona motivační síla. (tamtéž, s. 183)*
- příbuzné motivační vlastnosti se často vyskytují pospolu.
- Klasifikace motivačních vlastností- př: strach + bázlivost, ctižádost + ctižádostivost...atd.

### **Lidské primární potřeby**

- Primární fyziologické potřeby- dle Murraye jich je 13: nadechnutí, vydechnutí, potřeba vody, potravy, smyslových podnětů, sexu, laktace, močení, kálení, vyhnout se bolesti, horku, chladu a poškození.
- Jsou primární v tomto: jsou nezbytné pro zachování jedince či rodu, jsou instinktivní, jsou původnější než ostatní potřeby, kromě laktace a sexuálních potřeb jsou uspokojovány od samotné existence organismu
- Narkomanie= sekundární, navyklé potřeby např: alkohol, drogy... ty mohou být stejně silné
- Lze elektřinou, přiváděnou do mozku, navodit příjemné pocity atp.
- Primární psychologické potřeby- Jsou to typické vzorce chování. Jsou propojeny s předchozími potřebami, na které se někdy napojují.

Dle Murraye: potřeba sdružovat se, lásky, autonomie, ochrany a pomoci, uznání, agrese, obrany, pečování o druhé, dvoření se, vyniknout, poddaní se, oponování, ovládnutí, předvádění se, kořenní se, pořádku, hry, zavrhování, získání, soukromí, superiority, poznání, chápání, vyhnutí se hanbě, uschování, smíchu a konstruktivní potřeba

- Tento výčet nelze považovat za kompletní
- Jsou intuitivní a ontogeneticky nejpůvodnější. Vzájemně se ovlivňují.

- Primární potřeby z hlediska psychologie osobnosti- z fyziologických potřeb je

nejdůležitější sex (výraznější a častější než u ostatních živočichů), na němž je založena celá společnost.

1. Potřeba sebeprosazení- až sobecké hájení vlastních zájmů
2. Potřeba bezpečí- obdobné jako fyziologická potřeba vyhnoutí se bolesti
3. Potřeba společnosti- hovornost, udržování přátelství...
4. Agresivita- sledování boxu či drastických filmů, slovní i fyzické napadání...
5. Potřeba pečovat o druhé- základ v rodičovském instinktu

**Zájmy** - Základem jsou primární potřeby, zejména psychologické s kulturním zaměřením, které se snažíme prostřednictvím zájmů uspokojit.

- „ Zájem můžeme definovat jako odvozenou potřebu, která se uspokojuje prováděním určité činnosti“ (tamtéž, s. 195)
- Dají se různě dělit například dle Stavěla: poznávací, estetické, sociální, o přírodu, obchodní, technický, rukodělný, výtvarné, sportovní, o hmotné věci...
- Nejsnáze se zájmy dají ovlivnit, avšak jen pravděpodobnostně a spontánně.

**Postoje a hodnotové orientace** - jsou určovány primárními potřebami

- Mohou být velice elementární, nejobecnější se nazývají hodnotové orientace.
  - Spranger rozlišoval typy:
1. Teoretický- zaměřením na hledání pravdy a uvažování
  2. Ekonomický- měří vše dle užitečnosti, praktičnosti a prosperity
  3. Estetický- nejvyšší formou je hodnota a harmonie. Je individuální
  4. Sociální- nesobecký, láska je pro něho jedinou správnou formou vztahu
  5. Politický- hodnotí nejvíce moc, je soutěživý...
  6. Náboženský- nejvyšší hodnotou je jednota, hledá mystickou zkušenost

- Hodnota bývá někdy přejímána jako norma → normativní charakter
- Každý svou normu považuje obvykle za nejlepší a vhodnou i pro ostatní

**Metody výzkumu a zjišťování motivačních vlastností** – zásada operacionálních poznatků (kterýkoliv poznatek je neúplný)

- Pozorování- nejcennější je pozorování chování v kritických chvílích
- Přímý dotaz- písemně či rozhovorem, nutí zamyslet se nad sebou samým
- Dotaz oklikou

1. Ptání se na projevy a prožitky, v nichž se vlastnost odráží
2. Použití nepřímých otázek, které prozrazují o dané osobě i něco jiného.

- Využití projekce- založeno na předpokladu, že do neřešitelné úlohy „promítne“ osoba své přání, čímž nám nevědomě poví o své motivaci.
- Vliv motivace na výkon- To, o co se zajímáme, se nám učí lépe.
- ideační fluenticita= rychlost a pohotovost ve vybavování a produkci myšlenek
- Preference v laboratorní situaci- sledování osoby v uměle vytvořené situaci, o níž ona osoba nemusí mít potuchy. Je potřeba více metod.

**Vývoj motivace** = dlouhý, nikdy nekončící proces, u každého individuální

- Zrání a učení- Vývoj motivace záleží na zrání organismu.
- Souhra zrání a učení je důležitá zejména v senzitivních obdobích (př: případy vlčích dětí...)
- Vývoj motivace podle Maslowa
- Vývoj motivace dle Freuda- libido= určitá motivační energie člověka, jež se vybíjí dosáhnutím slasti

1. orální → slast dosáhnuta sáním, polykáním... V dospělosti= nadměrnému labužnictví

atp. = orální fixace, obvykle pokud bylo v období orálního libida rušeno.

2. Anální → další důležité období v dětství- nadměrná chvála za kálení v tomto období vede později často k šetrnosti či pedantství.
3. Období latence- sexualita potlačena. Je to věk 5-12 let.
4. Genitální → člověk začíná masturbovat, u chlapců se objevuje oidipovský komplex (žárlivost na otce, strach z kastrace), u dívek vzniká tzv. komplex Elektry a pokořující dojem, že byly zbaveny údu.

- Tato stádia jsou dnes považována za sporná a jsou brána s rezervou.

**Motivace a psychopatologie osobnosti** – snaha dosáhnout uspokojení, pokud se tak nepodaří učinit, je cíl nahrazen fantaziemi, nebo nastává stav neuspokojení, následuje zoufalství a vzdání se snahy a hledání nového cíle či nastane snaha o jiné vybití. Pokud nenastane ani jedno z obou zmíněných, hrozí neurotická reakce (tělesné potíže, nápor úzkosti...)

ŘÍČAN, Pavel. *Psychologie osobnosti*. 3. vydání. Praha: Orbis Praha, 1975. ISBN 510-21-852.